

ՏԱՐԱԾԱՆԵՐԶԱՆԱՅԻՆ ՀԱՎԱՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ԱՊԱԳԱՅ ԱՆՈՐՈՇՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔՈՒՄ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔՆԵՐԸ

Վերջին տարիների ընթացքում Արաբական համալսարանի Արեւելագիտության բաժնի Հայագիտության ամպիոնը կազմակերպում է բազմաթիւ սեմինարներ եւ դասախօսություններ, որոնք նուիրուած են հայ ժողովրդի պատմութեան եւ մշակոյթի զանազան հարցերի քննարկմանն ու ուսումնասիրութեանը: Այս տարի նոյնպէս մի շարք հանդիպումներ եւ յիշարժան իրադարձութիւններ տեղի ունեցան, որոնց թոււմ կարելի է նշել Ափիւռքում հայապահպանութեան հարցերին նուիրուած Արաբական համալսարանի դասախօս հասարակական գիտութիւնների դոկտոր Հրաչ Զիլինկիրեանի սեմինար դասախօսութիւնների շարքը, Գրիգոր Մագիստրոսի եւ Գրիգոր Նարեկացու գրական ժառանգութեան վերաբերեալ դասախօսութիւնները, Արաբական համալսարանում առաջին հայկական պատարագի մատուցումը եւ այլն:

Ուսումնական տարուայ վերջին միջոցառումների շարքը բացւեց Դոկտ. Հրաչ Զիլինկիրեանի դասախօսութեամբ, որի վերնագիրն էր «Տարածաշրջանային Հակամարտութիւնները եւ Ապագայ Անորոշութիւնները. Ափիւռքահայ Համայնքները Ժամանակակից Միջին Արեւելքում»: Այս դասախօսութիւնը արժարժեց մի շարք կարեւոր հարցեր, որոնք վերաբերում էին հայկական համայնքների ներկայ խնդիրներին, ինչպէս նաեւ նրանց ապագային:

Դասախօսութեան ներածական մասում Դոկտ. Զիլինկիրեանը ներկայացրեց մի շատ հետաքրքիր քարտէզ, որը պատկերում էր հայկական մեծ համայնքային կենտրոնները Միջին Արեւելքում: Դրանց մեծ մասը հիմնուել է 1915 թ.-ին Ցեղասպանութիւնից փրկուած Հայերի կողմից, սակայն նրանց թոււմ կան նաեւ այնպիսի համայնքներ, օրինակ՝ Եգիպտոսի հայ համայնքը, որի արմատները հասնում են Ա. դար: Ուշագրաւ է այն փաստը, որ դրանք բոլորը գտնուում են քաղաքականապէս ոչ կայուն գոտում՝ Սիրիայում, Լիբանանում, Իրաքում, Պաղեստինում եւ այլն, եւ շատ ու շատ մարդիկ, ինչպէս օրինակ բազմաթիւ Սիրիահայեր, այժմ կանգնած են լուրջ փորձութիւնների առջեւ, որոնք իրենց հերթին վտանգ են հանդիսանում հայկական համայնքների յետագայ գոյատեւման համար: Տարածաշրջանը կարեւոր է նաեւ նրանով, որ այստեղ են գտնուում Հայ Առաքելական եկեղեցու շորս պատրիարքական աթոռներից երեքը՝ Հայոց Մեծի Տան Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը Անթիլիասում, Եգիպտոսի եւ Կոնստանդնուպոլսի Հայոց Պատրիարքութիւնները: Սրա հետ

մէկտեղ, այստեղ են գործում Հայ Կաթողիկ եկեղեցու Պատրիարքութիւնն ու Հայ Աւետարանական եկեղեցիների միութիւնը:

Այս պահին հայկական համայնքներ կան Միջին Արեւելքի 10 երկրներում՝ Իրանում, Լիբանանում, Սիրիայում, Թուրքիայում, Եգիպտոսում, Իրաքում, Իսրայէլ-պաղեստինեան տարածքներում, Քուէյթում, Յորդանանում եւ Միացեալ Արաբական Էմիրութիւններում: Դոկտ. Զիլինկիրեանի ուսումնասիրած տուեալների համաձայն, այս երկրներում ապրող Հայերի թիւը՝ 1975 թ.-ին, կազմում էր մօտ 625 հազար մարդ, սակայն վերջին տարիներին այն զգալիօրէն նուազել է՝ 2008 թ.-ին հասնելով մօտաւորապէս 320 հազարի, եւ այս տուեալները դեռ հաշուի չեն առնում վերջին տարիների բուռն իրադարձութիւնները Եգիպտոսում, Սիրիայում եւ Իրաքում, որոնք ստիպեցին բազմաթիւ հայ ընտանիքներին գաղթել այլ երկրներ: Իհարկէ, տարածաշրջանային քաղաքական լուրջ ճգնաժամը կարծես թէ հիմնական պատճառ պէտք է հանդիսանայ այս արտագաղթի համար, սակայն, ինչպէս նշեց Դոկտ. Զիլինկիրեանը, դա խնդրի միայն մէկ մասնիկն է կազմում, քանի որ զանազան ներհամայնքային, ինչպէս նաեւ արտաքին խնդիրներ անմիջականօրէն ազդում են այս իրավիճակի վրայ:

ՆԵՐՔԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՐՑԵՐԸ

Ինչպէս ընդգծեց Դոկտ. Զիլինկիրեանը, ներքին խնդիրները սերտօրէն կապուած են երեք հաստատութիւնների հետ, որոնք հայ համայնքների պահպանութեան եւ զարգացման համար կարեւորագոյն դեր են խաղում: Առաջինը՝ դա անկասկած եկեղեցին է, որի շուրջ հիմնականում համախմբուած են համայնքները, եւ որը մի շարք երկրներում ներկայացնում է համայնքի շահերը քաղաքական եւ իրաւական դաշտերում: Երկրորդ հաստատութիւնը՝ դա հայկական դպրոցն է, որն զբաղւում է երիտասարդ սերունդների դաստիարակութեամբ եւ Հայոց լեզուի ու մշակոյթի պահպանմամբ: Եւ վերջինը՝ դա հայալեզու զանգուածային լրատուութեան միջոցներն են, որոնք իրազեկում են համայնքի ներկայացուցիչներին նրանց յուզող զանազան հարցերի շուրջ: Սակայն այս հաստատութիւններից իւրաքանչիւրն իր խնդիրներն ունի:

Եկեղեցին փորձում է դիմակայել ՉՂրդ դարի հասարակական եւ քաղաքական փոփոխութիւններին, որոնք աւելի են սահմանափակում եկեղեցու նշանակութիւնը այդ ասպարէզներում, եւ ժամանակ առ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆ ԵՒ ԹԱԻՐԻՉ՝ ԹԱԻԱԼՈՂ ՀԱՐՈՒՄՏ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՅԵԱՆ

ԹԱԻՐԻՉԻ ՊԱՐՄԱՆՔԸ՝ ԱՌԱՔԵԼ ԴԱԻՐԻԺԵՑԻ

ԺԵ. դարու երկրորդ կէսէն մինչեւ ԺԷ. դարու առաջին քառորդը՝ մոայլ շրջանն են Հայաստանի պատմութեան: Տեսակ մը «խաւարի դարաշրջան», անկումի երկա՛ր տասնամեակներ, երբ թուրք-պարսկական յաճախակի պատերազմներ

Ե.

րու հետեւանքով ամէն ինչ կ'աւերւի ու կը թալանուի մեր հայրենի բնօրրանին մէջ: Վանքերը կ'ամալանան, եկեղեցիները կը կողոպտուին, ժողովուրդը կ'աղքատանայ կամ կը հայրենահանուի...: Բնականոն կեանք չկայ այլեւս: Կը կասի նաեւ մտաւորական կեանքը:

Ժամանակ շահերի բախումներ են տեղի ունենում կրօնական եւ աշխարհիկ հաստատութիւնների միջեւ: Ամէն դէպքում, ներկայումս եկեղեցին հանդիսանում է հայկական համայնքների կորիզը Միջին Արեւելքում եւ գործօն կերպով նպաստում է մշակութային ժառանգութեան պահպանմանը: Կարելոր է նաեւ նշել, որ մինչեւ այժմ կրօնը հանդիսանում է այն մասնիկը, որով Հայերին տարանջատում են մնացած փոքրամասնութիւններից, եւ որը ընդգծում է Հայերի ինքնութիւնը մահմեդական երկրներում:

Հայկական դպրոցների խնդիրները եւս բազմաթիւ են: Հայ բնակչութեան թուի նուազման արդիւնքում դպրոցների թիւը նոյնպէս նուազել է: Կարեւորագոյն հանգամանքներից մէկը այն է, որ շատ դպրոցներ դժուարանում են տալ երեխաներին բարձրակարգ գիտելիքներ, որոնցով նրանք կը կարողանան ընդունուել բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններ տուեալ երկրներում: Զգացում է նաեւ մասնագէտների, դասագրքերի ու համապատասխան յարմարութիւնների պակաս:

Հայալեզու մամուլը, որը հիմնականում ներկայացնում է հայկական քաղաքական կուսակցութիւնների տեսանկիւնները, եւս ճգնաժամ է ապրում: Պատճառներից մէկն այն է, որ հայերէն կարդացողների, ինչպէս նաեւ լրագրողների, թիւը զգալիօրէն նուազել է: Տնտեսական հարցերը եւս կարեւոր են, քանզի ոչ մի պարբերական ֆինանսապէս շահաւէտ չէ. գուցէ բացառութիւն է կազմում Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթը, որի ընթերցողների մեծամասնութիւնը թուրք մահմեդականներն են, եւ որը դիտւում է որպէս Թուրքիայում ժողովրդավարութիւն քարոզող մի մարմին:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՐՑԵՐԸ

Տարածաշրջանի ընդհանուր անկայուն ընկերա-քաղաքական եւ տնտեսական վիճակը էական խնդիր է հանդիսանում հայկական համայնքների բարգաւաճման համար: Տարբեր պատերազմական իրադարձութիւնները ստեղծում են անվտանգ

գութեան լուրջ խնդիրներ եւ վտանգում են համայնքների ֆիզիկական գոյատեւումը, որի արդիւնքում բազմաթիւ հայ գործարարներ ու զանազան բնագաւառների մասնագէտներ ստիպուած են լինում լքել միջին արեւելեան երկրները: Վերջին տարիների իսլամիստական ծայրայեղականների թուի եւ ազդեցութեան աճը աւելի է բարդացրել այս իրավիճակը, քանի որ պետութիւնը դժուարանում է լիովին ապահովել քրիստոնեայ բնակչութեան անվտանգութիւնը:

Ինչպէս նշեց Դոկտ. Զիլինկիրեանը, առաջնային խնդիր է նաեւ այն, որ որոշ երկրներում պետութիւնը ուղղակիօրէն ձեւաւորում է հայկական դպրոցների ուսումնական ծրագրերը, որի արդիւնքում Հայոց լեզուի, կրօնի եւ պատմութեան ուսումնասիրութեանը շատ քիչ ժամեր են յատկացւում:

Շատ երկրներ նոյնպէս սահմանափակումներ են մտցրել պետական եւ այլ կարելոր հասարակական մարմիններում ոչ մահմեդականների մասնակցութեան համար: Սա ամբարգրուած է այդ պետութիւնների սահմանադրութեան մէջ եւ նպաստում է ազգային եւ կրօնական խտրականութեան տարածմանը, որի արդիւնքում, փոքրամասնութիւնների համարկումը, որը քարոզում է պետական մարմինների կողմից, էլ աւելի անիրատեսական է դառնում:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Աւարտելով իր դասախօսութիւնը՝ Դոկտ. Զիլինկիրեանն արտայայտեց իր մտավախութիւնը, որ միջին արեւելեան երկրների հայ համայնքների ապագան մնում է շատ անորոշ եւ տագնապալի: Ներքին խնդիրները եւ արտաքին բազմաթիւ ճնշումներն ու սահմանափակումները լուրջ վտանգ են հանդիսանում հայ համայնքների գոյատեւման համար, եւ այս իրավիճակը Ցեղասպանութիւնից մէկ դար յետոյ կարող է յանգեցնել տարածաշրջանում բազմադարեայ արմատներ ունեցող հայ համայնքների մշակութային ժառանգութեան կորստին: